

HITZAREN ERMITA

www.zubixa.eus

MADALENAK HISTORIA HARRIGARRI BAT GORDETZEN DU. SANTU BIHURTUTAKO DUKE BATEN BABESLEKU IZANDAKO TOKI HONETAN, TRADIZIOEK MENDEZ MENDE IRAUN DUTE BIZIRIK. BERTAKO HORMEN ONDOAN JAIOTAKO MIGUEL ÁNGEL ORMAZABALEK MEMORIA BIZI HORREN ATEAK IREKITZEN DIZKIGU.

Bi kilometro eskasek bereizten dute Oñatiko erdigunea Madalena auzotik. Gaur egun Arrasate eta Bergara aldera doan errepidearen ertzean dagoen gune txiki bat da, baina egungo izenaren azpian askoz historia zaharragoa ezkutatzen da. Dokumentuek Erdi Aroaren amaieratik haren arrastoari jarraitzeko aukera ematen dute, eta erakusten dute toki bera mendeetan zehar Balenzategi edo Balantzategi, Urteaga, Magdalena edo Maala eta, azkenik, Sancholopeztegi izenez ezagutu izan dela.
Madalena Oñatiko auzo historikorik zaharrenetako bat dela esan daiteke, ziurrenik. 1489ko Oñatiko erroldan Balenzategi edo Balantzategi ageri da, gero Antsolopetegi, Sancholopeztegi edo Madalena auzoa izenez ezagutuko zena. Orduan 36 auzotar zituen. Eremu horri lotutako baserri edo toponimoen artean Erguña, Izurrategui —Antuena—, Urteaga, Sacholopeztegi eta Balentzategi ageri dira.
Balenzategi izenak bertan zegoen Balenzategiko oinetxearekin zerikusia izan dezake; etxe horrek auzoari izena emango zion. Balenzategi izena bera gariari lotutako jardueraren batekin erlazionatuta egon liteke, eta Balenciaga izenaren BALEN hasiera bera izango luke. Garibai auzoa —gari hitza bera ageri da izenean— mugakidea da.
Ondorengo dokumentazioak erakusten du, gainera, toponimoak XVI. mendean bizirik jarraitzen zuela. Juan Ortiz de Idigoras alkateak 1579an emandako gobernu oneko bando batean, hiribilduko bizitzaren hainbat alderdi arautzean, Garibai, Lazarraga eta Balenzategira zihoazen bideak berariaz aipatzen ziren.
Izen ugaritasun hori nahasgarria izan daiteke gaur egun, baina ohikoa da dokumentazio zaharrean. Auzoak oinetxe garrantzitsu baten, ermita baten, inguruko baserri baten edo lehenagoko toponimo baten izenez ezagutu zitezkeen. Ignacio Zumaldek, Historia de Oñate lanean, Santa Maria Magdalena de Urteaga deitzen dio ermitari eta Sancholopeztegi auzoan kokatzen du berariaz. Funtsezko ohar bat ere egiten du: ermita Urteaga, Balanzategui eta Zubillaga izenez ere ezagutu izan zela. Zumalderen ustez, Urteaga izena inguruko Urtiazpikua eta Urtiagaraikua baserriekin lotuta legoke. Sancholopeztegui geroagoko garaietan ere auzo bereizi gisa agertzen jarraitu zuen. 1842an, Oñatiko azoka suspertzen saiatu eta udalerria lau barrutitan banatu zenean, haietako bat Zubillaga, Sancholopeztegi, Garibay, Torreauzo, Goribar eta Zañartuk osatzen zuten. Beraz, gaur egungo Madalena izenaren atzean tokiko historiaren hainbat geruza gainjartzen dira.

Francisco de Borja baino lehenagoko ermita

Madalenaren ospea ezinbestean dago Francisco de Borjari lotuta, baina ermita hura iritsi baino askoz lehenagokoa zen. Zumaldek XV. mendean kokatzen du lehen dokumentu-aipamena. Borja iritsi zenean, beraz, ez zuen berarentzat espresuki eraikitako establezimendu bat aurkitu, Oñatiko erlijio eta lurralde bizitzan ordurako txertatuta zegoen landa-ermita bat baizik.
Kokapena ere estrategikoa zen: hirigunetik aldenduta zegoen, baina Oñati eta Bergara arteko bidean. Francisco de Borjak berak hala azaldu zion Ignazio Loiolakoari 1551ko apirilaren 23ko gutun batean. Non kokatu erabakitzeko Oñati eta Bergara inguruak hamabost egun baino gehiagoz aztertu ondoren, «una hermita, que se llama de la Madalena» aukeratu zutela zioen; egokia iruditzen zitzaion, Oñati eta Bergara artean zegoenez, bietatik parte hartzen zuelako. Ermita, beraz, baztertua zen baina ez isolatua: Borjak bilatzen zuen erlijio-bizitza ahalbidetzeko adina urrun, baina komunikazio-bide garrantzitsu batetik gertu.

Hemen bizi izan zen Francisco de Borja, apaltasuna aukeratu zuen dukea.

PLAZAOLA

Artixa elkartearen ikerketak antzinatasun horri buruzko erreferentzia zehatz bat ere ematen du: ermitaren lehen albiste ezaguna 1442koa dela dio. Oñatitik Zubillagara doan bidean kokatzen du, Santxolopeztegi auzoan —herritarren artean Txantxilipizti izenez ere ezaguna—, itsas mailatik 210 metro ingurura. Kokapen horrek berriz erakusten du Madalena edo Maala, Santxolopeztegi eta Zubillaga inguruko izenak gurutzatu egiten direla tokiaren identifikazio historikoan.

Gaur arte iritsi den eraikina

Gaur egungo ermita hainbat berreraikuntzaren emaitza da. Artixak jasotako deskribapenaren arabera, estilo barrokoan egina da eta Oñatiko ermiten artean kasu berezia da, erabat berreraiki zenean obra berriaren garaiko diseinuari jarraitu baitzitzaion. Gurutze latindarreko oinplanoa du, hegoaldera orientatuta dago, eta harlandua erabiltzen du iskinetan eta harlangaitza gainerako hormetan. Hamar isurkiko teilatuak landa-ermita baterako ohikoak ez diren proportzio sendoko eraikinaren izaera nabarmentzen du.
Ezkerrean ermitari historikoki lotutako etxea dago atxikita, eta eskuinean frontoi estalia. Sarrera nagusia XVIII. mendekoa da eta maskor formako horma-hobi batek errematatzen du. Artixak dio bertan dagoen irudi modernoak «AGUR MARÍA MAGDALENA 1984» inskripzioa duela, azken berrikuntzaren urteari dagokiona; lehen zegoen tailua barrura eraman zuten desagertzea saihesteko. Fatxadaren gainean harlanduzko kanpai-horma handi bat altxatzen da, goialdean burdinazko gurutzea eta alboetan bi orbe dituela.
Barruan ertz-ganga dago, parpain-arkuekin, baita korua eta polikromatu gabeko zurezko erretaula barrokoak ere. Erretaula nagusian Santa Maria Madalenaren irudi titularra San Luis Gonzagaren eta San Simeonen bustoekin batera ageri da; gorago Francisco de Borja irudikatzen da eta, multzoa koroatuz, Espiritu Santuaren usoa.
Beste erretaula batzuetan Karmengo Ama Birjina, Aingeru Guardakoa, Ignazio Loiolakoa eta San Pedro ageri dira. Sarrera buru izan zuen santaren antzinako irudia ere barruan gordetzen da gaur egun.
Sakristiaren gaineko espazioak interes berezia du. Artixak Francisco de Borjak erabilitako gela gisa identifikatzen du, gero kapera bihurtua. Bertan C. Flotats bartzelonarrak sinatutako santuaren tailu bat gurtzen da. Gutxi gorabehera 2,7 x 3,4 metroko gela txikiak, horrela, Borjak Madalenan izandako egonaldiaren oroimenarekin lotura fisiko oso zuzena mantentzen du.

Duke eta erregeorde izatetik jesuita izatera

Francisco de Borja ez zen edozein erlijioso. 1510ean jaioa, Gandiako IV. dukea izan zen, Karlos V.aren zerbitzura jardun zuen eta Kataluniako erregeorde izan zen. Fernando Katolikoaren birbiloba zen, baita Rodrigo de Borja Alexandro VI.a aita santuaren birbiloba ere. Leonor de Castro

emaztea 1546an hil izanak aurretik zetorkion bilakaera espirituala bizkortu zuen, eta urte hartan bertan Jesusen Lagundian sartzea erabaki zuen. Erroman egon ondoren, Borja penintsulara itzuli zen 1551n. Manuel Ruiz Juradoren ikerketak zehaztasun handiagoz azaltzen du iritsiera hura: otsailaren 4an Erromatik atera, Frantziako hegoaldea eta Nafarroa zeharkatu, apirilaren 4an Loiola bisitatu, hilaren 6an Bergaran sartu eta apirilaren 7an iritsi zen Oñatira. Berrogei urte baino gehiago zituen, hezueria zuen eta bidaia luze haren zati handi bat oinez egin zuen. Oñati bere bizitzako etapa erabakigarri baten erdigune bihurtuko zen: han burutuko zuen duke izateari uko egitea eta apaiz ordenazioa jasoko zuen.

Madalenako komunitate txikia

Madalena aukeratzea ez zen berehalakoa izan. Manuel Ruiz Juradoren arabera, Antonio de Araoz probintzialak hamabost egun inguru eman zituen Borja non kokatu aztertzen; Oñati eta Bergara haren egoitza izateko lehian zebiltzan. Azkenean, bi herrien artean zegoen Madalenako ermita aukeratu zuten. Bertan beharrezko obrak egin ziren jesuiten komunitate txiki baten egoitza bihurtzeko. Datu horrek ñabardura garrantzitsu bat eskatzen du: Borja 1551ko apiriletik Oñatin bazegoen ere, komunitatea ez zen Madalenan abuztuaren erdialdera arte behin betiko kokatu.

Obrak aurrera zihoazen bitartean, Borja ez zen geldirik egon. Uztailaren 23an Ignazio Loiolakoari idatzitako gutun batean bere predikuez hitz egiten zuen eta, ermita prestatzen zuten bitartean, ez zutela «el pan de balde» jango esanez egiten zuen txantxa. Beste gutun batean, establezimendua ez zuen ermita soil gisa deskribatu, Oñatiko harresietatik kanpo zegoen «casa de recogimiento» gisa baizik. Adierazpena esanguratsua da: Madalenak erretiroa eta pobrezia eskaini behar zituen, baina ez zen mundutik isolatzeko toki gisa pentsatu.

Obrak handiak izan ziren. Zumaldek Luis de Mendozaren gutun bat jasotzen du; hark dio egunsentitik gauera arte lan egin zuela «la casa para el P. don Francisco» prestatzeko. Urik ez zegoenez, iturri bat ere egin zuen etxearen ondoan. Zumaldek dio iturri hura bere garaian oraindik gordetzen zela.

1551ko maiatzaren 11n Borjak notario aurrean formalizatu zuen bere ondasun eta estatuen gaineko uko eraginkorra. Handik gutxira bizarra moztu, Lagundiaren sotana jantzi eta, hurrenez hurren, ordena txikiak, subdiakonotza eta diakonotza jaso zituen. Maiatzaren 23an apaiz ordenatu zuten. Hala ere, lehen meza publikoa ez zuen berehala eman: Ignazio Loiolakoaren aginduz azaroaren 15era atzeratu zen; orduan, iturriek 10.000 lagunetik gorakotzat jotzen duten jendetza bildu zen Bergarako Santa Ana de Rotalde inguruko zelai batean. Bitartean, Borjak modu pribatuan eman zuen meza Loiolan, abuztuaren 1ean.

«Duke santua» eta ustekabeko erromesaldi-gunea

Francisco de Borja duke ohi bat ermita batean erretiratuta irudikatzea erakargarria da, baina osatu gabea. Manuel Ruiz Juradok, jesuiten dokumentazio ugari oinarri hartuta, urte haietako haren bizitza izugarri aktiboa izan zela azpimarratzen du.

Miguel Ángel bere emaztearekin, Madalenan ezkondu ziren egunean. Erreparatu bien jantziei.

Ermitatik irteten.

Madalena haren egoitza eta barne-bilketarako tokia izan zen, baina baita gogo-jardunen, aitortzen eta gidaritza espiritualaren etxea ere, eta Gipuzkoa, Nafarroa eta beste lurralde batzuetan egindako jarduera misiolari biziaren abiapuntua. 1551ko uztailean gaixoak bisitatzen zituen, behartsuei laguntzen zien eta predikatzen zuen; hilaren 22tik 27ra Madalenan bertan predikatu zuen. Gero Bergara, Azpeitia, Azkoitia, Donostia, Tolosa, Errenteria, Hernani, Arrasate eta Iruñea bisitatuko zituen, besteak beste.

Horregatik, Madalena ez zen Borjaren eremitorio pertsonal hutsa izan. Borjak berak jesuiten egoitzatzat zuen, eta Ruiz Juradok «casa de recogimiento» gisa definitzen du, laster gogo-jardunen etxe eta misiogune bihurtu zena. Borjak Oñatiko kaleetan limosna eskatzen zuen, komunitatea zerbitzatzen zuen, aitortzak entzuten zituen, kontsultak jasotzen zituen eta gogo-jardunak zuzentzen zituen. Jende-etorria hain handia izan zen, non garaikide batzuek ermita xumea benetako «gorte» bihurtu zela esaten baitzuten; ez luxuagatik edo zeremonialagatik, duke ohiarengana hitz egitera joaten zirenen kopuru eta garrantziagatik baizik.

Une ikusgarrienetako bat 1551ko irailaren 13an eta 14an gertatu zen. Borjak Erromatik ekarritako erlikiak prozesioan eraman zituzten Oñatitik Madalenara. Ruiz Juradok erabilitako iturrien arabera, milaka lagun bertaratu ziren jubileua irabazteko. Horrela, Balenzategiko auzo zaharreko ermita txikia eskualdeko erlijio-gune nagusietako bat bihurtu zen, gutxienez hilabete haietan. Jarduerak azaroko lehen meza ospetsuaren ondoren ere jarraitu zuen. Borjak Ignazio Loiolakoari idazten zion aitortzak ugaritzen ari zirela eta ermitan jada «quasi ordinarios en la hermita» zituztela gogo-jardunak egiten.

Esaldiak Madalenaren benetako funtzioa hobeto ulertzeko aukera ematen du: ez zen Francisco de Borjak lo edo otoitz egiten zuen tokia bakarrik, gogo-jardunak erregulartasunez egiten ziren eta orientazio bila zetozenei harrera egiten zitzaien espazioa baizik. Aldi berean, handik etengabe ateratzen zen predikatzera.

Zenbait bidaiatan Hernani lizentziadunak laguntzen zion; hark Borjaren gaztelaniazko sermoiak euskarara itzultzen zituen, euskal hiztunek uler zitzaten.

Dokumentazioak, beraz, oso zabalduta dagoen irudi bat ñabartzeko aukera ematen du. Madalenak Borjak nahi zuen barne-bilketa eskaini zion, baina barne-bilketa hori bateragarria izan zen jesuiten bizitzaren ikuspegi oso apostolikoarekin. 1551ko maiatzeko ordenaziotik azaroko lehen meza publikora bitartean hogei bat aldiz predikatu zuen, gogo-jardunak zuzendu, ospitaleak bisitatu, limosna eskatu eta kontsulta egitera zetozenei arreta emateaz gain. Ermita, aldi berean, komunitate baten etxea, otoitz-lekua, gogo-jardunen etxea eta Oñatiko mugak gainditu zituen misio baten oinarria izan zen.

Irauten duen oroimena

Borjak Oñatirekin eta Madalenarekin izan zuen loturak, bidaia ugarirekin, 1553ra arte iraun zuen. 1552ko martxoan Oñatitik atera zen Portugal aldera eraman behar zuen misio baterako, baina gero Gipuzkoara itzuli eta hainbat alditan Oñatin egon zen berriro. 1552an beste eremu batzuetara ere zabaldu zituen predikuak, kostaldera barne, euskaraz predikatzeko gai ziren jesuitek lagunduta. 1553ko otsailaren amaieran Portugalgo Joan III.a erregearen beste eskaera bat jaso zuen. Oraingoan alde egitea behin betikoa izango zen: 1553ko apirilaren 1ean abiatu eta Oñati utzi zuen. Ruiz Juradok jasotzen duen datu bereziki esanguratsu baten arabera, Borja joan zenean Oñatiko jesuiten komunitateak Madalenan bizitzen jarraitzen zuen. Beraz, tokiaren historia ez da santuaren presentzia fisikora mugatzen.

Miguel Ángel Ormazabal: bizitza oso bat Madalenaren ondoan

Historia eta eguneroko bizitzaren arteko jarraitasun hori gutxik irudikatzen dute Miguel Ángel Ormazabal Urutiak bezain ondo; artikulu honetarako elkarrizketatu dugu.

1946an jaio zen ermitari atxikitako baserrian, han igaro zuen haurtzaroa, urte batzuk geroago gurasoak zaintzera itzuli zen eta gaur egun ere haren ondoan bizi da.

> “Madalena Borjaren erretiro-lekua baino askoz gehiago izan zen: otoitz-etxea eta misio-jarduera bizi baten gunea ere izan zen.”

Madalenarekin duen lotura hain da estua, non tokiari buruzko lehen oroitzapenaz galdetuta naturaltasunez erantzuten duen: «Ba ez dakit, jaio nintzenean, ni hemen jaio nintzen eta».
Familiaren lotura aitarekin hasi zen —Balanzategi baserrian jaioa—, hark ermitari atxikitako baserria erosi baitzuen. Miguel Ángelentzat, beraz, eraikin historiko hura etxeko paisaiaren parte arrunta izan zen luzaroan. Urteekin bakarrik hartu zuen jaio zen tokiaren berezitasunaren kontzientzia. «Zahartzen ari naizen heinean, gero eta harroago nago hemen egoteaz eta atzean dagoen historia hori edukitzeaz», aitortzen du.
Ermitan bertan ezkondu zen. Bera eta emaztea baserritar jantzita ezkondu ziren eta, eguraldi txarra egin arren, tenplu txikia auzoko bizilagunez eta Oñatiko kuadrillako lagunez beteta gogoratzen du. Pasadizoak biografia pertsonala gainditzen duen errealitate bat erakusten du: belaunaldiz belaunaldi, ermita inguruko baserriek osatutako landa-komunitatearen harreman-guneetako bat izan da.

Auzoarena izaten jarraitzen duen ermita

Komunitatearekiko lotura horrek gaur egun ere jarraitzen du. Auzotarrak eurak arduratzen dira, neurri handi batean, ermitaren eta inguruen eguneroko mantentze-lanez. Urtean behin garbiketa orokorra egiten dute, auzotarren ekarpenekin kutxa komun bat mantentzen dute eta jaietan bildutako diruaren zati bat ere kontserbaziora bideratzen dute. «Ermita dena auzotarrek zaintzen dute», laburbiltzen du Miguel Ángelek.
Neurri handiagoko jarduketek, jakina, Elizaren edo Aldundiaren gisako erakundeen esku-hartzea edo laguntza behar dute, baina ohiko zaintza komunitatearen gain dago oraindik.
Miguel Ángelek zaharberritze garrantzitsu bat gogoratzen du, data zehaztu ezin badu ere; kanpoaldean zein barrualdean jardun zen, fatxadako harria landu eta hormak konpondu eta margotu ziren. Haren lekukotza bereziki baliotsua da, ermita monumentu historiko gisa ez ezik, inguruan bizi direnek belaunaldiz belaunaldi zaindutako eraikin bizi gisa ikusteko aukera ematen duelako.
Artixak bildutako dokumentazioak zaharberritzeen historia osatzeko aukera ere ematen du. 1740an, ermita erortzeko arriskuan zegoenean, Gandiako dukeak 6.000 erreal eman zituela jasotzen du. Halaber, Juan de Olaldek 1759an Juan Bautista de Jaureguik egindako erretaula berri baterako testamentu-legatua utzi zuela dio, eta 1853an obra berriak egin zirela. 1759ko data hori ez dator bat Zumaldek emandako kronologiarekin: hark Olalderen legatua 1750ean kokatzen du eta erretaula hurrengo urtean egin zela dio; beraz, komeni da dokumentuen arteko desadostasun txiki hori irekita uztea.
XX. mendean, Artixaren liburuak dio 1964ko otsailaren 29ko Estatuko Aldizkari Ofizialak eraikina Probintziako Monumentu Artistiko izendatu izana argitaratu zuela. Halaber, Foru Aldundiak sendotze-obretan ekarpen ekonomiko handia egin zuela jasotzen du: lau milioi pezeta 1986an eta 3.900.000 pezeta 1987an. 1993an harrizko iturri berri bat ere jarri zen kanpoaldean.
Ermitaren aurrean Aingeru Guardakoaren santutxua ere gordetzen da, Zubillagarako errepidearen ondoan. Artixaren arabera, 1853an eraiki zuen auzoak berak bere kontura, Santa Maria Madalena zaharberritu zen aldi berean. Haren presentziak beste elementu bat gehitzen dio Madalenako paisaia erlijioso txikiari eta, beste behin ere, ondare honen kontserbazioan auzotarrek izan duten zuzeneko zeregina berresten du.

Kanpaitxoa eta oraindik bizirik dagoen tradizioa

Francisco de Borjarekin lotutako objektu guztien artean, Miguel Ángelek argi du zein erakutsiko liokeen lehenengo bisitari bati: kanpaitxoa. Haren inguruan Madalenako ohiturarik berezienetako batek bizirik dirau. Belaunaldiz belaunaldi, hitz egiten hasteko zailtasunak zituzten haurren familiak ermitara joaten ziren, santuari lotutako kanpaitxoa erabiliz ura edan zezaten.
Ez da iraganeko oroitzapen hutsa. Miguel Ángelek kontatzen du elkarrizketa egin baino bi aste eskas lehenago ama bat neskatila batekin joan zela tradizioari eusteko.

> “Auzotarren zaintzak bizirik mantentzen ditu Madalenako ondarea eta ohiturak. San Frantzisko Borjakoaren kanpaitxoaren tradizioak gaur arte iraun du.”

PLAZAOLA

Familiako beste kasu bat gogoratzean, txantxetan dio erremedioak gehiegi funtzionatu behar izan zuela, haur hark «ez baitu hitz egiteari uzten». Herri-sinesmenetik harago, ohituraren jarraipenak erakusten du Borjaren oroimena zenbateraino dagoen oraindik auzoko kulturan txertatuta. Tradizio hori bat dator Zumaldek eta Azpiazuk jasotako albiste historikoekin. Iturriek Borjak erabilitako kanpaitxoa aipatzen dute, baita harekin edandako urak haurrei hitz egiten laguntzen zielako sinesmena ere. Harrigarriena da Miguel Ángelen lekukotasunaren bidez egiaztatzea belaunaldiz belaunaldi dokumentatutako ohitura batek XXI. mendean ere bizirik jarraitzen duela.

Artixaren deskribapenak interes bereziko xehetasun material bat gehitzen du: kanpaitxoa brontzezko pieza errenazentista da, aingerutxoz eta herensugez apaindua, eta «ME FECIT IOHANNES A FINE ANNO 1552» inskripzioa du. Liburuak, tradizioaren arabera, Borjak lo egiteko erabiltzen zuen ohe baten kontserbazioa ere aipatzen du. Objektu horiek haren egonaldiaren eguneroko dimentsioa indartzen dute: ez gaituzte santutegi handi batera eramaten, ermitaren ondoan kokatutako jesuiten komunitate txiki baten eguneroko bizitzara baizik.

Uztailaren 22a: Madalena berriro elkartzen da

Santa Maria Madalenaren jaia ere bizirik dago, uztailaren 22an. Egun horretan meza egiten da oraindik ermitan eta auzotarrak eraikinaren inguruan elkartzen dira berriro. Miguel Ángelek gogoratzen du lehen askoz jende gehiago joaten zela, ez bakarrik auzotik, baita Oñatiko kaletik eta beste toki batzuetatik ere. Erlijio-dimentsioak beste garai batzuetako indarraren zati bat galdu badu ere, ospakizunak ermita eta hura gorde duen komunitatea lotzen jarraitzen du.

Artixak 1990eko hamarkadaren hasieran jasotako tradizioak erakusten du jaia zenbateraino zegoen oraindik auzoari lotuta. Uztailaren 22an meza egiten zen eta hurrengo igandean beste meza bat erromeriarekin, pintxoekin eta trikitixa musikarekin. Lekukotasun berak zioen inguruko familiek txandaka zaintzen zutela ermita, eta gogorarazten zuen aurreko hamarkadetara arte jaiegunetan meza, arratsaldean arrosarioa eta gurutze-bidea eta santaren jaiaren inguruko bederatziurrena egiten zirela. Miguel Ángel Ormazabali egindako gaur egungo elkarrizketak auzo-zaintzako eredu horren jarraipena berresten du, gaur egungo moldeetara egokituta bada ere.

Harriak baino gehiago

HURBILEGI DUGUN ONDAREA

Bada, ordea, paradoxa bat. Francisco de Borjak Madalenan izandako egonaldiak Oñatitik kanpoko jesuitak eta bisitariak erakartzen jarraitzen duen bitartean, oñatiar askok ez dute tokiaren garrantzi historikoa ezagutzen. «Oñatiko jende askok ez daki San Francisco hemen egon zenik», dio Miguel Ángelek penaz. Batzuk kanpaiaren hotsa entzunda soilik hurbiltzen dira eta, sartzean, tenplu txikiaren edertasunarekin harritzen dira.

Agian horixe da eguneroko ondarearen arriskuetako bat: beti begien aurrean duguna ikusezin bihur daiteke. Madalenak ez du Sancti Spiritus Unibertsitatearen monumentaltasunik eta ez dago hiribilduaren erdigunean, baina aurkitzen zaila den konbinazio bat gordetzen du: antzinatasuna, erlijio-oroimena, Europako historia, herri-tradizioa eta tokia berea sentitzen jarraitzen duen komunitatea.

BASERRITIK HARROTASUNERA

Miguel Ángelen bilakaera pertsonalak Oñatiko landa-munduak izan dituen aldaketak ere laburbiltzen ditu. Gaztea zenean, baserrikoa izatea ez zela beti harrotasunez bizi gogoratzen du. «Baserritarrak» hiri-bizitzaren aldean bigarren mailako mundu bateko biztanle gisa ikus zitezkeen. Gaur egun haren ikuspegia guztiz kontrakoa da. Han jaio, ermitan ezkondu, urte batzuk Arrasaten bizi eta gurasoak zaintzera itzuli ondoren, honela dio: «Gaur egun oso, oso, oso harro nago hemen jaio izanaz».

Belaunaldiz belaunaldi, hitz egiten hasteko zailtasunak zituzten haurren familiak ermitara joaten ziren, santuari lotutako kanpaitxoa erabiliz ura edan zezaten.

Miguel Ángel Ormazabal 1946an jaio zen Madalenako ermitari atxikitako baserrian. Han hazi zen eta ermitan ezkondu zen. Arrasaten urte batzuk eman ondoren, gurasoak zaintzera itzuli zen. Gaur egun ere han bizi da, bere sustraiez harro.

Iturri nagusiak:

- Ignacio Zumalde, Historia de Oñate.
- José Antonio Azpiazu, «Recuerdo de la estancia de San Francisco de Borja en la ermita de la Magdalena de Oñati», Boletín de la R.S.B.A.P., LXXVII (2021), 199-210. or.
- Miguel Ángel Ormazabal Urutiari Madalenako ermitari eta auzoari buruz egindako elkarrizketa.
- 1489ko Oñatiko errolda eta Juan Ortiz de Idigoras alkatearen 1579ko gobernu oneko bandoa, artikulu honetarako emandako dokumentazioaren arabera.
- Manuel Ruiz Jurado, S. I., «El sacerdocio jesuítico de San Francisco de Borja (1551-1554)», Simposi Internacional Francesc de Borja, 391-404. or.
- Artixa Elkartea, Oñatiko elizak, konbentuak, ermitak, santutxuak eta gurutzeak, 161-165. or. (Santa Maria Madalenaren ermitari eta Aingeru Guardakoaren santutxuari buruzko atalak).